

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра загальної економічної теорії та економічної політики

Допущено до захисту
Завідувач кафедри ЗЕТ та ЕП
д.е.н., професор, член-кореспондент НАН України
Зверяков М. І.

/підпис/
« ____ » _____ 2024 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня магістра
зі спеціальності 051 Економіка
за освітньо-професійною програмою «Економіка»

на тему:
**«ТЕОРЕТИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ РОЗРОБКИ НАПРЯМІВ
ПІСЛЯВОЄННОГО ОНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ»**

Виконавець:

студент 63 групи факультету економіки та
управління підприємництвом
Бринза Максим Вячеславович

/підпис/

Науковий керівник:

д.е.н., професор, член-кореспондент НАН
України, завідувач кафедри загальної
економічної теорії та економічної політики
Зверяков Михайло Іванович

/підпис/

ОДЕСА – 2024

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ОНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ	7
1.1. Різниця між економічним оновленням та повоєнним відновленням	7
1.2. Історичні приклади повоєнного відновлення	11
1.3. Огляд господарської моделі України.....	29
Висновки до 1 розділу	35
РОЗДІЛ 2. ПЕРЕДУМОВИ ТА ВИКЛИКИ ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ В УКРАЇНІ	37
2.1. Економічний стан після війни	37
2.2. Політичні та соціокультурні аспекти відновлення.....	45
2.3. Зовнішні чинники та міжнародна співпраця.....	52
Висновки до 2 розділу	59
РОЗДІЛ 3: НАПРЯМИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ ПІСЛЯВОЄННОГО ОНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ.....	60
3.1. Соціально-економічні стратегії розвитку.....	60
3.2. Фінансова стабільність та інвестиції	66
3.3. Соціальна підтримка та громадянське суспільство.....	75
Висновки до 3 розділу	80
ВИСНОВКИ	81
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	84

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Актуальність теми роботи є очевидною в контексті повномасштабної війни в Україні, що розпочалася після вторгнення РФ. Війна має глибокі соціальні, економічні і політичні наслідки, які вимагають невідкладного і системного розгляду для подальшого відновлення країни.

По-перше, війна призвела до величезних руйнувань і втрат, які вимагають негайних заходів з відновлення економічної інфраструктури. Подолання цих викликів вимагатиме від України і міжнародного співтовариства спільних зусиль, координації та розробки ефективних стратегій відновлення.

По-друге, війна породжує не тільки економічні, але і соціальні проблеми, такі як внутрішнє переміщення населення, біженці, порушення соціальної стабільності та зміни в економічних пріоритетах. Це вимагає розробки і впровадження нових соціально-економічних стратегій та програм для відновлення нормального функціонування суспільства.

По-третє, в контексті глобальних змін, які відбуваються в світі через війну в Україні, постає питання про нову модель розвитку країни. Це стає центральною темою обговорення не лише внутрішньо, але і на міжнародних форумах, зустрічах та конференціях, де обговорюються перспективи та можливості України в нових геополітичних умовах.

По-четверте, важливо розуміти, що війна може бути і шансом для переосмислення і трансформації суспільства. Україна має унікальну можливість змінити свій вектор розвитку, визначити власне місце в міжнародному співтоваристві і змінити свою роль у світі. Така трансформація вимагає ретельного вивчення і розробки нових стратегій, які будуть сприяти стабільному і сталому розвитку.

Укладення всіх цих аспектів в рамках дипломної роботи надасть можливість розглядати війну як каталізатор для нових економічних, соціальних та політичних реформ в Україні. Проведений аналіз дозволить розробити

конкретні плани дій та стратегії, спрямовані на відновлення країни після війни і її подальший сталий розвиток.

Питанням післявоєнного оновлення економіки України приділяли увагу такі вітчизняні науковці як:

- Зверяков М. І., який обґрунтував концепцію соціального ринкового господарства в повоєнному відновленні України.
- Кістерський Л. Л., який розробив стратегічні принципи повоєнного відновлення України.
- Гуменюк В. В., який дослідив зарубіжний досвід повоєнної трансформації державного управління.
- Плотніков О. В., який розглянув повоєнне відновлення України в контексті фрагментації світової економіки.
- Онищенко В. П., який визначив розвиток людського і соціального капіталу України в період її післявоєнного відновлення.
- Геєць В. М., Близнюк В. В., Никифорок О. І., які визначили актуальні аспекти політики соціальної якості в постконфліктній економіці України.
- Радіонов Ю. Д., який розробив напрями реформ і соціально-економічного розвитку України в період післявоєнного відновлення.

Думки та рекомендації у їхніх роботах є корисними для успішного реформування економічної моделі нашої держави, проте позитивним буде і подальше дослідження зазначеної проблеми, адже війна ще триває і практично кожного дня з'являються нові проблеми, які треба вирішувати.

Метою дослідження є аналіз та розробка ефективних стратегій, спрямованих на підтримку економічного відновлення після війни, забезпечення сталого розвитку та поліпшення соціального благополуччя громадян України. Відповідно до мети, були поставлені такі **завдання**:

- Дослідити історичні приклади повоєнного відновлення та визначити досвід, який буде корисним нашій державі;

- Розглянути соціально-економічну модель України, яка мала місце до початку повномасштабної війни;
- Оцінити вплив повномасштабної війни в Україні на економіку та визначити основні виклики, що виникають внаслідок військового конфлікту;
- Проаналізувати соціальні і економічні наслідки війни в Україні, звертаючи увагу на переміщення населення, економічні труднощі та інші виклики;
- Вивчити роль та можливості міжнародних організацій та країн у відновленні економіки України після війни;
- Розробити стратегії та напрями соціально-економічного відновлення економіки України, засновані на теоретичних концепціях та практичних можливостях.

Об’єктом дослідження є економічні та соціальні процеси в Україні, які виникають та розвиваються внаслідок повномасштабної війни

Предметом дослідження є теоретичні передумови та практичні напрями розробки стратегій післявоєнного відновлення економіки України.

Методологічна основа роботи базується на комбінації різних методологічних підходів, оскільки в даному випадку досліджуються як теоретичні, так і практичні аспекти. Основні методологічні підходи включають:

Системний підхід (дослідження взаємозв'язків та взаємодії різних складових системи економіки України в умовах війни та післявоєнного періоду);

Аналітичний підхід (аналіз економічних, соціальних, теоретичних та прикладних аспектів впливу війни на розвиток економіки);

Історичний підхід (врахування історичних фактів та аналіз подій, які мали місце у минулому та їх вплив на економічні процеси);

Компаративний аналіз (порівняння досвіду відновлення економік інших країн, які пережили подібні виклики, для виділення ефективних стратегій та підходів);

Ця комбінація методологічних підходів дозволяє глибше розуміти та аналізувати складні аспекти відновлення економіки України в умовах післявоєнного періоду.

Інформаційна база дослідження. Роботи вітчизняних науковців, які переважно опубліковані в журналі Економіка України. Праці іноземних вчених минулого. Також були використані дані з сайтів уряду України та різних новинних українських ресурсів.

Публікації та апробація результатів дослідження. Результати кваліфікаційної роботи були апробовані в науковій статті «Теоретичні рекомендації для повоєнного відновлення економіки України» [45] яка була опублікована в Науковому студентському віснику Одеського національного економічного університету (№ 39, 2023 р.).

Структура кваліфікаційної роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, 3-х розділів, висновків, списку використаних джерел, який складається з 53 літературних найменувань. Робота містить 13 таблиць, 10 рисунків. Основний текст роботи викладено на 80 сторінках.

ВИСНОВКИ

Отже, як ми бачимо, актуальність теми залишається на високому рівні, тому необхідні подальші дослідження різних аспектів післявоєнного оновлення економіки України. У ході дослідження, було проаналізовано багато різної інформації та думок науковців. Таким чином, за результатом дипломної роботи можна зробити наступні висновки:

1. Важливість економічного оновлення, особливо після війни, полягає в його внеску в сталість розвитку та уникнення повторення конфліктів. Успішне економічне оновлення вимагає ретельного планування, виконання реформ та стратегій, а також співпраці між урядом, бізнесом і громадськістю. Країни, що здійснюють ефективне економічне оновлення, можуть очікувати зростання економіки, поліпшення якості життя населення, зменшення бідності та залучення іноземних інвестицій, що сприяє сталому розвитку та благополуччю суспільства.

2. Аналіз "Плану Маршалла" для відновлення Європи після Другої світової війни підкреслює важливість поєднання фінансової допомоги з реформами для досягнення повного економічного відновлення. Успіх такого відновлення обумовлений не лише зовнішньою допомогою, але й організаційними зусиллями та самостійністю європейських країн. Спільна воля та спрямованість на досягнення спільних цілей грали ключову роль у вдалому економічному оновленні та стабілізації регіону після війни.

3. Аналіз досвіду відновлення Німеччини, Японії та Південної Кореї, надає нам можливість здійснити певні узагальнення, які мають важливе значення і для України, особливо в контексті післявоєнного відновлення. Незважаючи на те, що кожна з цих країн має свої унікальні особливості, існують загальні принципи та стратегії, які можуть бути корисними для розвитку, а саме: лібералізація економіки, створення великої кількості робочих місць, орієнтація на експорт продукції з високою доданою вартістю і значне залучення зовнішніх фінансових ресурсів.

4. Для успішного відновлення економіки після війни в Україні критично важливо враховувати попередню економічну модель. Сформована у 1990-ті роки, вона привела до серйозної деіндустріалізації економіки та зниження конкурентоспроможності нашої країни. Хоч ця модель і знизила важливість країни на світовій арені та перетворила її на периферію світового капіталізму, проте саме з неї повинен початися сталий розвиток.

5. Без кардинальних змін у оновленні виробничого потенціалу буде неможливо забезпечити оновлення інших сфер економіки, тому необхідна побудова нової промисловості. Вона повинна бути орієнтована на створення ланцюжків доданої вартості для збільшення прибутку. Недостатнє вкладення в інновації та практично відсутність внутрішнього виробництва призводить до негативних економічних наслідків. Важливими національними пріоритетами повинні стати перехід до низьковуглецевого розвитку та збільшення несировинного експорту.

6. Війна в Україні завдала серйозних проблем всім сферам життя країни, включаючи економіку, соціальний сектор і політичну стабільність. Російська агресія супроводжується значними прямими та непрямими збитками. Необхідні значні ресурси та комплексні заходи для відновлення країни. Після війни Україні необхідно активно працювати над економічним зростанням, проведенням реформ, привабленням інвестицій та вирішенням соціальних і демографічних проблем для стратегічного розвитку країни.

7. Крім економічних, ключовими є реформи, політиці та соціокультурній сфері. Політична стабільність та демократія потребують системності, а соціокультурне відновлення вимагає гармонії між соціальними групами та підтримку культурної спадщини. Регулювання політичних конфліктів, врегулювання соціально-економічних нерівностей та соціальна реінтеграція є ключовими завданнями для побудови стійкого суспільства. Успіх повоєнного відновлення залежить від взаємодії цих аспектів та сприяє сталому розвитку та миру в країні.

8. Повоєнна відбудова України вимагатиме значних зусиль, тому співпраця з міжнародними організаціями та країнами є вирішальною для отримання фінансової допомоги та успішної відбудови. Необхідно знайти баланс між зовнішнім фінансуванням та внутрішніми реформами, зберігаючи при цьому свій курс на інтеграцію з європейськими структурами. Зусилля у поглибленні міжнародного партнерства та залученні нових інвесторів можуть забезпечити стабільність та підтримку в довгостроковій перспективі.

9. Пошук найбільш підходящої для України економічної моделі є головним завданням провідних економістів та уряду. Саме правильна та теоретично обґрунтована стратегія відновлення може створити необхідні передумови для становлення України, як потужної, економічно активної та перспективної держави.

10. Удосконалення внутрішнього фінансового ринку, підтримка вітчизняних підприємств, створення сприятливого інвестиційного клімату та співпраця з іноземними інвесторами може забезпечити значне збільшення капіталу всередині країни, що позитивно вплине на конкурентоспроможність.

11. У період війни та після, важливо розглядати не лише економічні проблеми, а і питання соціальної підтримки власних громадян. В умовах конфлікту, люди втрачають не тільки матеріальні цінності, а й стикаються з психологічними та соціальними викликами. Постає необхідність у наявності стратегії соціальної політики, яка має враховувати інтереси суспільства та держави.

12. Для успішного відновлення України важливо розглядати комплексний підхід, який включає в себе реформи, орієнтовані на існуючий соціально-економічний стан, застосування принципів соціального ринкового господарства, використання сучасних технологій та створення цінного людського капіталу. Зважаючи на нові виклики світової економіки, Україна повинна розвивати гнучкі стратегії, взаємодіяти з партнерами та максимально використовувати наявні ресурси для відновлення та розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Іванов С. В. Економічне відновлення і розвиток країн після збройних конфліктів та воєн: невтрачені можливості для України. *Економіка України*. 2019. № 1. С. 75-89. DOI: <https://doi.org/10.15407/economyukr.2019.01.075>
2. Емець В. Відновлення економік європейських країн і України: історичний досвід та сучасні виклики. 2016. URL: <https://ukranews.com/ua/publication/1784-vidnovlennya-ekonomik-yevropeyskykh-krain-i-ukrainy-istorychnyy-dosvid-ta-suchasni-vyklyky> (дата звернення: 10.11.2023)
3. Ерхард Л. Добробут для всіх. URL: https://stud.com.ua/135029/menedzhment/programa_lyudviga_erharda_dobrobut_vsi_h (дата звернення: 10.11.2023)
4. Philpott D. *Revolutions in Sovereignty: How Ideas Shaped Modern International Relations*. Princeton : Princeton University Press, 2001. 352 p.
5. Gareau F. Morgenthau's Plan for Industrial Disarmament in Germany. *The Western Political Quarterly*. 1961. Vol. 14. № 2. P. 517—534. URL: <https://www.jstor.org/stable/443604> (дата звернення: 10.11.2023)
6. Byrnes J. F. *Speech*. Stuttgart, 1946. URL: https://olli.gmu.edu/docstore/300docs/1201-301-6_%20Speech%20of%20Hope%20--%20Byrnes%20text.pdf (дата звернення: 10.11.2023)
7. Кудряченко А. І. Федеративна Республіка Німеччина: засади демократичного сходження. Монографія. Київ : Фенікс, 2020. 656 с. URL: <https://ivinas.gov.ua/images/FRNzasadysxod2020.pdf> (дата звернення: 10.11.2023)
8. Гуменюк В. В. Зарубіжний досвід повоєнної трансформації державного управління і уроки для України. *Економіка України*. 2022. № 8. С. 34-54. DOI: <https://doi.org/10.15407/economyukr.2022.08.034>
9. Шаров О. М. Уроки та перспективи «плану Маршалла» для України. *Економіка України*. 2015. № 4. С. 12-18. URL: http://economyukr.org.ua/?page_id=723&lang=uk&aid=553 (дата звернення: 10.11.2023)

10. Kunz D. B. The Marshall Plan reconsidered: a complex of motives. *Foreign Affairs*. 1997. Vol. 76. № 3. P. 162-170.
11. Власюк О. С. План Маршалла для України: економічні, реформаторські та зовнішньополітичні аспекти. Стратегічні пріоритети. 2014. № 3. С. 5-13.
12. Целіщев І. Японська модель зростання: заощадження, кредитування, інвестування. *Світова економіка і міжнародні відносини*. 2001. № 6. С. 87–96.
13. Стрельцов Д. В. Система державного управління Японії в післявоєнний період. 2002. 304 с.
14. Ізотов А. М. Японія: концепція виходу в лідери. 1991. 218 с.
15. Стрельцов Д. В. Японія в епоху великих трансформацій. 2020. 320 с.
16. Толстокулаков І. А. Політична модернізація в Республіці Корея. 2005.
17. Семенюк І. В. Особливості історичної традиції Південнокорейського суспільства. *Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2013. № 55. С. 45–55. URL: http://www.zgia.zp.ua/gazeta/VISNIK_55_45.pdf. (дата звернення: 10.11.2023)
18. Прозоровський А. С. Політичний лідер та модернізація на Сході. Досвід Індонезії та Південної Кореї у другій половині XX століття. 2009. 132 с.
19. Зверяков М. І. Концепція соціального ринкового господарства в повоєнному відновленні України. *Економіка України*. 2023. № 3. С. 3-23. DOI: <https://doi.org/10.15407/economyukr.2023.03.003>
20. Зверяков М. І. Формування моделі економічного розвитку в нових історичних реаліях. *Економіка України*. 2022. № 8. С. 3-19. DOI: <https://doi.org/10.15407/economyukr.2022.08.003>
21. Кушніренко О.М. Промисловість України перед викликами Індустрії 4.0: оцінка обмежень і завдання політики. *Економіка України*. 2020. № 5. С. 53-71. DOI: <https://doi.org/10.15407/economyukr.2020.05.053>
22. Валовий внутрішній продукт (ВВП) в Україні 2023. Мінфін. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/> (дата звернення: 10.11.2023)

23. Шубравська О. В. Спеціалізація агропродовольчого експорту України: тенденції, драйвери, перспективи. *Економіка України*. 2021. № 4. С. 51-67. DOI: <https://doi.org/10.15407/economyukr.2021.04.051>
24. Сичевський М. П. Харчова промисловість як основа продовольчої безпеки та розвитку держави. Київ : Аграрна наука, 2019. 388 с.
25. Звіт про прямі збитки інфраструктури та непрямі втрати економіки від руйнувань внаслідок військової агресії Росії проти України станом на червень 2023 року. Київська школа економіки, 2023. URL: https://kse.ua/wp-content/uploads/2023/09/June_Damages_UKR_-Report.pdf (дата звернення: 10.12.2023)
26. Himmelfarb A. Ukraine. Rapid Damage and Needs Assessment. February 2022 - February 2023. Washington, 2023. 132 p. URL: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/099184503212328877/pdf/P1801740d1177f03c0ab180057556615497.pdf> (дата звернення: 10.12.2023).
27. Підоричева І. Ю. Інноваційні спільноти та їх можливості у відродженні постраждалих від війни українських територій на засадах стійкості й сталості. *Економіка України*. 2023. № 10. С. 3-22. DOI: <https://doi.org/10.15407/economyukr.2023.10.003>
28. Інфляційний звіт. Січень 2023 року. Київ : НБУ, 2023. 48 с. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/IR_2023-Q1.pdf?v=4 (дата звернення: 10.12.2023).
29. Індекс інфляції в Україні за 2022. *Мінфін*. 2022. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/index/inflation/2022> (дата звернення: 10.12.2023).
30. Ukraine Invest GUIDE: Rebuilding Ukraine with the private sector. *Ukraine Invest*. 2023. 72 p. URL: <https://ukraineinvest.gov.ua/wp-content/uploads/2023/03/UkraineInvest-Guide-1-1.pdf> (дата звернення: 10.12.2023).

31. Економіка України скоротилася на більш ніж 35% — ООН. *Укрінформ*. 2023. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3659424-ekonomika-ukraini-cerezvijnu-skorotilasa-na-35-onn.html> (дата звернення: 10.12.2023).
32. Індекс інфляції в Україні 2023. Мінфін. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/index/inflation/> (дата звернення: 10.12.2023).
33. Про затвердження Середньострокової стратегії управління державним боргом на 2021—2024 роки. Постанова Кабінету Міністрів України № 1291 від 09.12.2021 р. С. 20. URL: <https://mof.gov.ua/uk/osnovnainformacija>
34. Радіонов Ю. Д. Напрями реформ і соціально-економічного розвитку України в період післявоєнного відновлення. *Економіка України*. 2023. № 11. С. 3-26. DOI: <https://doi.org/10.15407/economyukr.2023.11.003>
35. Кудряшов В. П. Стратегічні засади управління державним боргом. *Економіка України*. 2022. № 9. С. 58-76. DOI: <https://doi.org/10.15407/economyukr.2022.09.058>
36. Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо забезпечення передбачуваності бюджетної політики та посилення боргової стійкості. Закон України № 3278-IX від 27.07.2023р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3278-20#Text> (дата звернення: 10.12.2023).
37. Підсумковий документ Міжнародної конференції з питань відновлення України (URC 2022) «Декларація Лугано». Лугано. 2022. URL: <https://ua.urc2022.com/materiali-konferenciyi> (дата звернення: 10.12.2023).
38. Охріменко О. О., Попов Р. Повоєнна відбудова України: потенціал та стратегія перетворень. *Економіка та суспільство*. 2022. №45. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-45-7>
39. Лондонська конференція з відновлення України: яке фінансування пообіцяли партнери. Аналітичний портал : Слово і діло. 2023. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2023/06/22/infografika/finansy/londonska-konferenciya-vidnovlennya-ukrayiny-yake-finansuvannya-poobicyaly-partnery> (дата звернення: 10.12.2023).

40. Які країни-союзники роблять найбільший внесок у перемогу України. Аналітичний портал : Слово і діло. 2023. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2023/07/17/infografika/ekonomika/yaki-krayiny-soyuznyky-roblyat-najbilshyj-vnesok-peremohu-ukrayiny> (дата звернення: 10.12.2023)
41. План відновлення України. URL: <https://recovery.gov.ua/>
42. Україна представила план відновлення країни – подробиці. Слово і діло. 2022. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2022/07/04/novyna/suspilstvo/ukrayina-predstavyla-plan-vidnovlennya-krayiny-podrobyczy> (дата звернення: 20.12.2023).
43. Фонди відновлення України. Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/gromadskosti/fondi-vidnovlennya-ukrayini> (дата звернення: 20.12.2023).
44. Богдан Т. План відновлення України: сильні та слабкі сторони. 2022. URL: https://lb.ua/blog/tetiana_bohdan/526637_plan_vidnovlennya_ukraini_silni.html (дата звернення: 20.12.2023).
45. Бринза М. В. Теоретичні рекомендації для повоєнного відновлення економіки України. *Науковий студентський вісник*. Одеський національний економічний університет. Факультет економіки та управління підприємництвом, 2023. № 39 (1). С. 21-24
46. Кістерський Л. Л. Стратегічні принципи повоєнного відновлення України. *Економіка України*. 2023. № 2. С. 03-16. DOI: <https://doi.org/10.15407/economyukr.2023.02.003>
47. Плотніков О. В. Повоєнне відновлення України в контексті фрагментації світової економіки. *Економіка України*. 2022. № 12. С. 3-12. DOI: <https://doi.org/10.15407/economyukr.2022.12.003>
48. Банахевич Ю. «Відбудувати Україну»: Міжнародний бізнес у пошуках нових можливостей в Україні. *Укрінформ*. 2023. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-vidbudova/3788223-vidbuduvati-ukrainu->

miznarodnij-biznes-u-posukah-novih-mozlivostej-v-ukraini.html (дата звернення: 20.12.2023).

49. Григоренко Є., Шніцер М. Як після війни Україна має відновлювати економіку та бізнес. Велике дослідження. *Forbes*. 2022. URL: <https://forbes.ua/money/yak-pisslya-viyni-ukraina-mae-vidnovlyuvati-ekonomiku-ta-biznes-velike-doslidzhennya-deloitte-15122022-10501> (дата звернення: 20.12.2023).

50. Кількість українців та їх міграція за кордон через війну. *Укрінформ*. 2023. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3732355-kilkist-ukrainsiv-ta-ih-migraciya-kordon-cerez-vijnu.html> (дата звернення: 20.12.2023).

51. Онищенко В. П. Людський і соціальний капітал України в період її післявоєнного відновлення. *Економіка України*. 2023. № 1. С. 3-19. DOI: <https://doi.org/10.15407/economyukr.2023.01.003>

52. Геєць В. М., Близнюк В. В., Никифрук О. І. Актуальні аспекти політики соціальної якості в постконфліктній економіці України. *Економіка України*. 2022. № 6. С. 3-22. DOI: <https://doi.org/10.15407/economyukr.2022.06.003>

53. Лупенко Ю.О., Радіонов Ю.Д., Забуранна Л.В. Формування соціальних видатків в умовах воєнного стану. *Фінанси України*. 2023. № 3. С. 7-26. DOI: <https://doi.org/10.33763/finukr2023.03.007>